

Prawo nieletnich

Przejdź do produktu na www.ksiegarnia.beck.pl

ROZDZIAŁ I

WIADOMOŚCI OGÓLNE O PRAWIE NIELETNICH

§ 1. Nazwa „prawo nieletnich”

Prawo nieletnich to zbiór przepisów prawnych dotyczących „nieletnich”. Składnikiem nazwy jest **pojęcie nieletniego**. Nazwa „prawo nieletnich” jest coraz częściej używana w języku prawniczym, a nawet w języku prawnym na określenie dziedziny prawa, która obejmuje całokształt przepisów dotyczących postępowania w sprawach nieletnich. W Polsce w doktrynie wyraźnie posłużył się tą nazwą *M. Cieślak*¹. Stanowiła ona również podtytuł podręcznika *A. Grześkowiak*², *Postępowanie w sprawach nieletnich (Polskie prawo nieletnich)*, Toruń 1986. Także projekt ustawy z 2008 r., mającej regulować postępowanie w sprawach nieletnich nosił tytuł „Prawo nieletnich”. Nazwę tę stosuje się coraz częściej w doktrynie, na określenie dziedziny prawa, ale wskazuje się różny jej zakres podmiotowy i przedmiotowy.

W polskiej przestrzeni prawa nazwa ta ma głównie konotacje prawnokarne i przez długie lata oznaczała zbiór przepisów dotyczących podmiotu ustawowo nazywanego nieletnim, czyli osobę poniżej 17. roku życia, popełniającą czyn zabroniony pod groźbą kary. Jednak w 1982 r. nazwa ta ustawowo została rozciągnięta również na podmioty do 18. roku życia w aspekcie zapobiegania ich demoralizacji, a nawet, gdy chodzi o wykonywanie orzeczonych wobec nich określonych środków – do 21. roku życia.

Nazwa „prawo nieletnich” współcześnie funkcjonuje w wielu systemach prawa oraz w światowym, w tym i w polskim, piśmiennictwie, chociaż jej zakres treściowy zależy od przyjmowanej koncepcji tego prawa.

¹ *M. Cieślak*, *Od represji do opieki. Rzut oka na ewolucję odpowiedzialności nieletnich*, Pal. 1973, Nr 1.

² *A. Grześkowiak*, *Postępowanie w sprawach nieletnich. Polskie prawo nieletnich*, Toruń 1986.

§ 2. Definicja prawa nieletnich

Prawo nieletnich jest odrębną gałęzią prawa. Samodzielność prawa nieletnich opiera się na autonomii jego norm, a ta wynika z kategorii podmiotów, których one dotyczą, ze specyfiki przedmiotu, który regulują, z odrębności procedury, w której są realizowane, i z funkcji, które prawo to pełni w społeczeństwie¹.

Prawo nieletnich to zbiór przepisów prawnych opartych na określonym elemencie podmiotowym, przedmiotowym oraz celowościowym. Dotyczy ono osób, które nie osiągnęły wieku pełnej dojrzałości prawnej. Podmiotem norm tego prawa są osoby, które z powodu wieku nie uzyskały jeszcze samodzielności prawnej i wymagają szczególnej opieki i ochrony w tym prawnej. Już chociażby z samej nazwy „prawo nieletnich” wynika, że jest to **zespół przepisów prawnych związanych z nieletnim**. Nieletni jest zatem kryterium podmiotowym, charakterystycznym dla tej dziedziny prawa, która zbiera – lub powinna zbierać w wyspecjalizowany i zwarty system prawa wszystkie przepisy dotyczące nieletniego.

Prawo nieletnich może być **definiowane** w różny sposób w zależności od przyjmowanej koncepcji jego treści. Według definicji **formalnej** prawem nieletnich jest **zbiór ustanowionych przez państwo przepisów prawnych, które dotyczą nieletniego**. Według definicji **funkcjonalnej** „prawo nieletnich” to **zbiór przepisów służących ochronie i opiece nad nieletnimi**.

Funkcją prawa nieletnich jest opieka i ochrona nieletniego, a naczelną jego zasadą – dobro dziecka. Prawo nieletnich właśnie przez funkcje, jakie przed nim się stawia, ma szczególne znaczenie społeczne – jest zabezpieczeniem prawidłowego rozwoju biopsychospołecznego nieletniego i jego wychowania. Prawo nieletnich w praktyce powinno jednak działać dopiero wówczas, gdy zagrożone, czy naruszone jest dobro dziecka i jego harmonijny rozwój, mówiąc językiem charakterystycznym dla tej dziedziny prawa – gdy dziecko znajduje się „w niebezpieczeństwie”. Prawo to grupuje także przepisy prawne stosowane wobec nieletniego, który wykazuje objawy nieprzystosowania społecznego, w tym gdy dopuszcza się czynów zabronionych prawnokarnie.

Łącząc wskazane elementy formalne i funkcjonalne, można w sposób uogólniony zdefiniować prawo nieletnich jako **zespół przepisów, dotyczących nieletnich, mających na celu ich ochronę i opiekę**. Zauważyć można, że kryterium definicyjnym łączącym przepisy składające się na prawo nieletnich jest podmiot jego norm, czyli **nieletni**.

W 1986 r. ukazał się skrypt „Postępowanie w sprawach nieletnich (polskie prawo nieletnich), w którym przedstawiono szeroką koncepcję prawa nieletnich jako odrębnej dziedziny prawa², omawiając w ramach tego prawa przepisy NielU i KK dotyczące nieletnich. W 1988 r. *A. Marek* wskazywał, że objawem postępu jest

¹ Por. *S. Pirrone*, Manuale di diritto minorile, Catania 1972, s. 18.

² *A. Grześkowiak*, Postępowanie, s. 7–8.

wyodrębnienie „prawa nieletnich” i oderwanie go od prawa karnego¹. *T. Bojarski* podkreślał, że prawo karne nieletnich daje początek wykształceniu się autonomicznej dyscypliny prawa – prawa nieletnich². *G. Harasimiuk* pisał, że „być może nadszedł już czas na wyodrębnienie nowej gałęzi prawa – prawa nieletnich”³. Ustawodawca jednak nie zdecydował się na wyodrębnienie tej dziedziny prawa lub – chociażby na połączenie w jednym akcie prawnym wszystkich przepisów prawa dotyczących nieletnich w aktualnym zakresie treściowym tego pojęcia.

§ 3. Cechy i funkcje prawa nieletnich

I. Cechy prawa nieletnich

Potrzeba istnienia prawa nieletnich jako odrębnej dziedziny prawa, wchodzącej w skład ogólnego systemu prawa, jest obecnie raczej niekwestionowana. Przyjęto jego wyróżnianie w wielu ustawodawstwach krajowych. W niektórych państwach natomiast prawo nieletnich jest w stanie wyodrębniania się w wyspecjalizowaną dziedzinę prawa.

Na ogół uznaje się, że prawo nieletnich jest samodzielną dyscypliną prawa, mającą tylko jej właściwe cechy, odróżniające ją od innych dziedzin prawa. Elementem tworzącym tę dziedzinę prawa, a więc podstawą prawa nieletnich jest **podmiot** norm tego prawa, czyli mówiąc ogólnie – dziecko, a więc według definicji przyjętej w Konstytucji RP i Konwencji o prawach dziecka – istota ludzka do 18. roku życia. Jego cechami identyfikującymi są **przedmiotowa specyfikacja** norm tego prawa, zawierająca się w szczególnych **regulacjach odmiennych** od ogólnych norm prawa oraz **funkcje** tego prawa – mówiąc w tym miejscu zwięźle – opieka i ochrona nieletnich. Jest to zatem dziedzina prawa wyspecjalizowana przede wszystkim na podstawie kryterium podmiotowego⁴ – obejmuje bowiem przepisy prawa dotyczące podmiotu – różnie nazywanego w prawach krajowych – który nie osiągnął jeszcze wieku pełnoletniości cywilnoprawnej lub dojrzałości prawnokarnej i z tego powodu wymaga szczególnej uwagi, więcej – troski ze strony prawa. Zakres przedmiotowy tego prawa jest różnicowany w zależności od przyjętej jego koncepcji, często obejmuje traktowanie dzieci nieprzystosowane społecznie.

¹ *A. Marek*, Sądownictwo dla nieletnich w Polsce na tle porównawczym, w: *T. Bojarski* (red.), *Postępowanie z nieletnimi. Orzekanie i wykonywanie środków wychowawczych i poprawczych*, Lublin 1988, s. 41.

² *T. Bojarski*, *Zasady odpowiedzialności nieletnich*, w: *T. Bojarski* (red.), *Postępowanie z nieletnimi. Orzekanie i wykonywanie środków wychowawczych i poprawczych*, Lublin 1988, s. 70.

³ *G. Harasimiuk*, *Nieletni sprawcy czynów zabronionych – winni czy ofiary w polskim modelu postępowania z nieletnimi*, w: *L. Gardocki, K. Królikowski, A. Walczak-Zochowska* (red.), *Gaudium in litteris est. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Genowefie Rejman z okazji osiemdziesiątych urodzin*, Warszawa 2005, s. 138.

⁴ *D.H. D'Antonio*, *Derecho Menores*, Buenos Aires 1994, s. 19–20.

O wyodrębnieniu się prawa nieletnich w ramach systemu prawa przesądza przede wszystkim charakter norm dotyczących nieletnich uwzględniający właściwości osobiste tej kategorii podmiotów, będących w „toku rozwoju”, a więc takich, których rozwój biopsychospołeczny nie został jeszcze ukończony i z tej racji wymagają szczególnej ochrony i opieki, również ze strony prawa. Prawo nieletnich opiera się zatem na poglądzie o **odrębności** psycho-fizycznej dziecka, na poglądzie o jego specyficznych potrzebach i konieczności zapewnienia mu przez prawo opieki i pomocy, gdyż samo nie potrafi jeszcze zabezpieczyć swojego dobra i bronić swoich interesów. Według *H.R. Gardera*, prawo nieletnich opiera się na empirycznym założeniu, że młodzi ludzie są wrażliwi, zależni w zachowaniach od innych i niekompetentni, uznając, że jeżeli można to założenie przyjąć do małych dzieci, to już przy starszych nieletnich jest ono wysoce kontrowersyjne, a ponadto opiera się ono na idei paternalizmu¹. Nie ma jednak wątpliwości, że dziecko należy otoczyć szczególną troską na drodze jego rozwoju. Opieka nad dzieckiem to co prawda głównie domena rodziny, ale powołane jest do niej także społeczeństwo i państwo, w określonych ramach prawnych.

Wskazując treść prawa nieletnich, należy zatem wziąć pod uwagę to, że dotyczy ono osób, których rozwój fizyczny i psychiczny nie jest jeszcze zakończony², że osobowość nieletniego nie jest jeszcze w pełni ukształtowana, dopiero formuje się w procesie socjalizacji i przybiera określone struktury oraz cechy mające wpływ na jego zachowanie. Uwzględnić trzeba również, że dziecko stopniowo, wraz z wiekiem i rozwojem intelektualnym uzyskuje umiejętność odróżniania dobra od zła, świadomość co do znaczenia, także społecznego, swojego postępowania oraz zdolność kierowania swoim postępowaniem. Uczy się wyboru zachowania zgodnego z nabytym systemem wartości. Te właściwości dziecka, poznawane coraz lepiej wraz z postępem nauk, odróżniające go od dorosłego człowieka, powodują odmienne podejście prawa do spraw go dotyczących. Treść prawa nieletnich powinna być zatem dostosowana do warunków i właściwości osobistych dziecka.

Prawo nieletnich powstawało na drodze długiej ewolucji, ponieważ zauważono, że należy odrębną uwagę zwrócić na podmiot będący jeszcze w wieku rozwojowym i opracować strategie postępowania z takimi podmiotami oraz pokreślić sposoby ich szczególnej ochrony. Wskazuje się, że takiemu podmiotowi wyspecyfikowanemu przez prawo należy się odrębna ochrona prawna, i to ona jest – mówiąc bardzo ogólnie – rolą prawa nieletnich.

Elementem zasadniczym dla określenia treści i wytyczenia granic prawa nieletnich jest dokładne określenie **podmiotu** jego norm. **Fundament** prawa nieletnich stanowią wzorce konstytucyjne, a także międzynarodowe standardy praw dziecka oraz wskazania ustawowe, w tym przepisy wyspecjalizowane, dotyczące *expressis verbis* nieletnich, określające m.in. wiek nieletniości, zasady naczelne tego prawa, czyli wskazania dyrektywne dla tworzenia, interpretacji i stosowania prawa nieletnich.

¹ *H.R. Garder*, *Understanding Juvenile Law*, Newark 1997, s. 6 i n.

² *M. Korcyl-Wolska*, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Kraków 2004, s. 243.

Naczelną zasadą w prawie nieletnich jest przede wszystkim zasada dobra dziecka, ujmowana czasami, zwłaszcza w aktach prawa międzynarodowego, jako nadrzędny interes dziecka.

Przyjmuje się, że prawo nieletnich posiada **autonomię naukową, dydaktyczną i normatywną**, podobnie jak np. prawo cywilne, karne, handlowe czy prawo pracy. Bez wątplenia, w dużej mierze, doktryna przyczyniła się do powstania prawa nieletnich, postulując jego wyodrębnienie w ramach systemu prawa, oraz wpłynęła na treść pojęcia „prawo nieletnich”, jego podmiotowy i przedmiotowy zakres, a nawet na formę ustawodawczą, w jakiej jest ono tworzone. Doktryna wypracowała również różne koncepcje prawa nieletnich, akceptowane później przez ustawodawców. Zasługą doktryny, ale już i judykatury jest określanie funkcji tego prawa, co miało także wpływ na treść stanowiącego prawa w tej dziedzinie.

Ważnym źródłem inspiracji dla prawa nieletnich i bez wątplenia szczególnym paradygmatem stała się Konwencja o prawach dziecka, czyli silny impuls dla kształtowania się tego prawa pochodził od społeczności międzynarodowej i dał się zauważyć już w Genewskiej Deklaracji Praw Dziecka z 1924 r.

Droga do wykształcenia się spójnej ustawowej koncepcji prawa nieletnich w systemie polskiego prawa nie jest łatwa, o czym świadczy historia tworzenia nowego ustawodawstwa dotyczącego nieletnich w Polsce. Obecnie treść prawa nieletnich rekonstruuje się z wielu aktów normatywnych, co prowadzi do różnych ich interpretacji i obniża standard tego prawa. Koncepcja ujęcia w jednym akcie normatywnym całości przepisów tego prawa, jest być może odległa, ale już teraz można byłoby objąć zakresem prawa nieletnich przynajmniej wszystkie przepisy dotyczące nieletniego, tworząc zharmonizowany unitarny system tego prawa, a więc likwidując jego zależność od norm innych dziedzin prawa. Byłby to pierwszy krok ku stworzeniu autonomicznej dziedziny prawa nieletnich.

W doktrynie nie zawsze uznaje się autonomię prawa nieletnich, wskazując, że prawo to „nie tworzy normatywnie autonomicznej regulacji prawnej, gdyż odwołuje się w szerokim zakresie do odpowiedniego stosowania przepisów innych aktów prawnych, takich jak: Kodeks postępowania cywilnego – tryb nieprocesowy, Kodeks postępowania karnego, Kodeks karny, Kodeks karny skarbowy lub Kodeks wykroczeń”¹. Podobnie zresztą wskazano w judykaturze: „Art. 14 ustawy z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich nie kształtuje postępowania w sprawach nieletnich w sposób samodzielny i wyczerpujący, gdyż w kwestiach w niej nieuregulowanych zastosowano odesłania do innych ustaw. W zakresie procedury, zgodnie z art. 20 ustawy, stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego i karnego. Z kolei stosownie do art. 14 ustawy, w sprawach nieletnich, którzy dopuścili się czynu karalnego, sąd rodzinny stosuje odpowiednio przepisy części ogólnej Kodeksu karnego, Kodeksu karnego skarbowego lub Kodeksu wykroczeń, jeżeli nie

¹ M. Rogacka-Rzewnicka, *Oportunizm i legalizm ścigania przestępstw w świetle współczesnych przeobrażeń procesu karnego*, Warszawa 2007.

są sprzeczne z ustawą¹. Za oznakę braku autonomiczności tej gałęzi prawa przyjęto więc wyłącznie rozproszenie jego źródeł prawnych, a nie istniejącą łączność przedmiotową, a przede wszystkim podmiotową, co powoduje, że i w obecnym stanie prawnym można przyjmować istnienie prawa nieletnich.

II. Funkcje prawa nieletnich

Prawo nieletnich jest specyficzną dziedziną prawa. I to nie tylko z uwagi na nieletniego i jego szczególne właściwości osobowe, ale także na jego szczególne potrzeby ze względu na jego wiek i poziom rozwoju biopsychofizycznego. Dlatego też do charakterystycznych cech tego prawa powinny być dostosowane funkcje (pomija się tutaj wskazywane w części piśmiennictwa różnice między celami, zadaniami i funkcjami prawa, przyjmując, że funkcje to zadania, zaplanowane cele danego ustawodawstwa), jakie ta dyscyplina prawa powinna pełnić. Funkcje prawa nieletnich decydują o autonomii i jednorodności tego prawa w ramach systemu prawa. Są to funkcje ściśle dostosowane do tego rodzaju prawa – w takim zakresie podmiotowym, o takiej treści i w takich formach nierealizowane przez inne dziedziny prawa.

Problem funkcji prawa nieletnich jest zatem w dużej mierze problemem istoty i sensu istnienia tego prawa².

Tworząc przepisy prawa nieletnich, należy ich treść podporządkować przewidywanym ich efektom – i to zarówno w odniesieniu do wyspecyfikowanych podmiotów norm, jak i w szerszym aspekcie – jej oczekiwanych rezultatów ogólnospołecznych. Zadania, które stawia się przed prawem nieletnich, należy widzieć zatem w **dwóch** wymiarach. Pierwszy, decydujący o istocie prawa nieletnich, obejmuje zadania, jakie pełnić mają przepisy tego prawa wobec nieletniego. Z uwagi na to, że wyróżnikiem prawa nieletnich jest przede wszystkim sam nieletni jako podmiot norm tego prawa, dlatego też, określając funkcje prawa nieletnich, należy nadać priorytet zadaniom, które dotyczą bezpośrednio nieletnich. Nieletni jest w toku rozwoju i właśnie z tego powodu potrzebuje specjalnego traktowania, ochrony i opieki, zaspokajania właściwych mu potrzeb oraz ustanowienia gwarancji respektu jego praw, gdyż – jak wcześniej wskazano – sam nie potrafi jeszcze bronić swojego dobra.

Druga płaszczyzna ma szerszą perspektywę, gdyż przed prawem nieletnich stoją zadania społeczne. Dziecko – nieletni jest członkiem wspólnoty rodzinnej, szkolnej, państwowej i innych wspólnot – np. sportowych czy harcerstwa. Ten okres w życiu każdego człowieka wiąże się z jego socjalizacją, uspołecznieniem, czyli wdrażaniem do harmonijnego życia we wspólnocie opartej na określonych wartościach i do respektu tych wartości, stanowiących więzi wspólnotowe. Społeczności, w której żyje nieletni, powinno zależeć na tym, by nieletni był pełnowartościowym jej członkiem, aby respektował zasady współżycia tej wspólnoty.

¹ Uchw. SN z 13.1.2005 r., III CZP 70/04, OSNC 2005, Nr 12, poz. 199.

² Szerzej *A. Grzeškowiak*, Funkcje prawa nieletnich, w: *P. Hofmański, S. Waltoś* (red.), *W kręgu prawa nieletnich. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Marianny Korcyl-Wolskiej*, Warszawa 2009, s. 22.

W piśmiennictwie wskazuje się na wiele funkcji prawa nieletnich – np. na funkcję ochronną¹, opiekuńczą, wychowawczą², reedukacyjną, resocjalizacyjną, odzyskania społecznego. Często łączy się te funkcje eksponując np. funkcję opiekuńczo-wychowawczo-ochronną³ czy opiekuńczo-wychowawczą⁴. Wśród funkcji prawa nieletnich wymienia się także funkcję gwarancyjną⁵.

Funkcje prawa nieletnich mogą być określone w różnej formie normatywnej – albo ustawa wskazuje je wprost w swoich przepisach merytorycznych lub w preambule ustawy albo czyni to pośrednio, wówczas funkcje te rekonstruuje się z treści poszczególnych przepisów. Może jednak zdarzyć się i tak, że w ustawie brak wskazania oczekiwanych efektów danej regulacji prawnej. W takich przypadkach najczęściej wskazanie funkcji określonej dziedziny prawa zawarte jest w uzasadnieniu projektu ustawy lub ich sformułowanie zawdzięcza się doktrynie albo orzecznictwu sądowemu, a zdarza się również, że wskazuje na nie Trybunał Konstytucyjny⁶. Jednak funkcje prawa nieletnich powinny mieć aksjologiczne zakorzenienie w przepisach konstytucyjnych, które wprost lub pośrednio stanowią wzorzec normatywny dla regulacji ustawowych.

Wśród funkcji prawa nieletnich wyróżnić należy funkcję **główną** i funkcje **szczegółowe**. Poszukując głównej funkcji prawa nieletnich, należy wytypować na tę pozycję taką funkcję, która obejmie swoim zakresem wiele funkcji szczegółowych, pośrednich, pozwalających zrealizować podstawowy cel prawa nieletnich. W prawie nieletnich na taką funkcję wskazuje sama Konstytucja RP. Główną funkcję prawa nieletnich można bowiem wyprowadzić z **art. 72 ust. 1 Konstytucji RP**, w którym stanowi się, że: „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją”. W komentarzach do Konstytucji RP podkreśla się, że przepis ten „ustala obowiązek władz publicznych **zapewnienia ochrony prawom dziecka**”⁷. Przepis Konstytucji statuuje obowiązek ochrony dziecka m.in. przed demoralizacją. To on stanowi zatem wzorzec dla określenia funkcji głównej prawa nieletnich. Dziecko i jego dobro są wartością konstytucyjną. Nieletni jest dzieckiem, przysługują mu zatem wszystkie prawa i gwarancje ich ochrony, przynależne dzieciom. Niekwestionowaną podstawą aksjologiczną prawa nieletnich powinno być więc wskazanie zawarte w art. 72 Konstytucji RP. Opierając się na tym

¹ M. Cieślak, *Od represji*, s. 30.

² Z. Lorek, *Zasady postępowania z nieletnimi (Próba systematyzacji)*, PiP 1988, z. 11, s. 65–66.

³ V. Konarska-Wrzošek, *Typy reakcji na naganne zachowania nieletnich przewidziane w projektowanym prawie nieletnich*, w: T. Bojarski (red.), *Problemy reformy postępowania w sprawach nieletnich*, Lublin 2008, s. 124.

⁴ A. Gaberle, *Podstawowe problemy nowej ustawy o nieletnich (na przykładzie projektu ustawy – Prawo nieletnich z 2008 r.)*, w: T. Bojarski (red.), *Problemy reformy postępowania w sprawach nieletnich*, Lublin 2008, s. 17.

⁵ T. Bojarski, *Odpowiedzialność nieletnich w prawie polskim*, w: T. Bojarski (red.), *Orzekanie środków wychowawczych i poprawczych w praktyce sądów rodzinnych*, Lublin 1990, s. 11.

⁶ Wyr. TK z 29.6.2016 r., SK 24/15, OTK-A 2016, poz. 46; zob. też A. Grzeskowiak, *Tendencje rozwojowe włoskiego prawa nieletnich*, *Archiwum Kryminologii* 2009, Nr XXIX–XXX, s. 314.

⁷ W. Borysiak, w: M. Sajjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Komentarz*, Warszawa 2016, Legalis.

przepisie, należy przyjąć, że główną funkcją prawa nieletnich jest ochrona nieletniego przed demoralizacją i opieka nad nim, a więc funkcją główną prawa nieletnich jest funkcja **ochronno-opiekuńcza**¹.

Uznanie **funkcji ochronno-opiekuńczej** za główną funkcję prawa nieletnich wzmacniają sformułowania, ratyfikowanej przez Polskę Konwencji o prawach dziecka. Podkreśla się w niej, że „dziecko z uwagi na niedojrzałość fizyczną oraz umysłową, wymaga szczególnej opieki i troski, a zwłaszcza właściwej ochrony prawnej” oraz że dzieci powinny być otoczone „niezbędną ochroną i opieką” (Konwencja o prawach dziecka, preambuła). W art. 3 pkt 2 tej Konwencji nakłada się na państwa obowiązek zapewnienia dziecku ochrony i opieki w takim zakresie, w jakim jest to konieczne dla jego dobra. Należy jednak podkreślić, że opieka i ochrona dziecka jest przede wszystkim naturalnym i prawnym zadaniem rodziny. Wszystkie inne instytucje pełnią tę funkcję pomocniczo.

Biorąc za podstawę powyższe wskazania konstytucyjne i konwencyjne, należy przyjąć, że prawo nieletnich ma za zadanie **ochronę** nieletniego jako osoby, ochronę jego praw, prawidłowości jego rozwoju oraz pozycji w relacjach społecznych – w rodzinie, szkole, pracy – ogólnie mówiąc – w społeczeństwie.

Funkcją prawa nieletnich powinna być także kompleksowa **ochrona nieletniego przed określonymi zagrożeniami dla jego rozwoju osobowego i społecznego**. Ta treść zadania prawa nieletnich nawiązuje do koncepcji przyjmowanych w ustawach z początku XX w. – „dziecka w niebezpieczeństwie”. Chodzi o ochronę prawidłowego rozwoju biopsychicznego i społecznego dziecka, gdy jest ono zagrożone nieprzystosowaniem społecznym lub gdy nieletni wykazuje objawy zachowań dowodzących procesu jego wykołejenia.

Prawo nieletnich powinno chronić nieletniego przed demoralizacją, jak stwierdza się w art. 72 Konstytucji RP, a także w NielU – w tym przed popełnieniem czynu zabronionego i zejściem z drogi respektowania norm zachowania przypisanego dzieciom w tym wieku odpowiadających poziomowi ich rozwoju. Do funkcji głównej prawa nieletnich należy zaliczyć także zadanie **opieki** nad nieletnim. Nieletni jest – jak wyżej wskazano – podmiotem „politycznie i psychologicznie słabszym”, i z tego powodu, że jest jeszcze dzieckiem, państwo powinno otaczać go opieką.

Funkcja ochronno-opiekuńcza realizowana jest przez **funkcje szczegółowe**. Jedną z nich jest **funkcja gwarancyjna**. Nieletni w prawie nieletnich ma pozycję samodzielnego podmiotu określonych praw, tak więc przysługiwać mu powinny wszystkie gwarancje ich nienaruszalności. Z racji wieku i poziomu rozwoju prawo powinno gwarantować nieletniemu więcej praw niż osobie dorosłej.

Prawo nieletnich powinno poręczać nieletnim określone prawa w całym postępowaniu prowadzonym według jego przepisów. Prawa te powinny odpowiadać nie tylko standardowi praw dziecka określonym w Konstytucji RP, Konwencji o prawach dziecka i w innych międzynarodowych aktach praw człowieka. Dochodzą do tego prawa należne nieletniemu w postępowaniu prowadzonym według NielU, zresztą

¹ A. Grześkowiak, Postępowanie, s. 7.

także wskazywane w międzynarodowych standardach postępowania z nieletnimi, zwłaszcza w ONZ-towskich tzw. regułach beijjnskich (pekińskich) i rijadzkich oraz w normatywnych wypowiedziach UE.

Chodzi o wyraźne, ustawowe zabezpieczenie praw nieletniego stającego przed sądem w związku z demoralizacją czy popełnieniem czynu karalnego, w tym nawet – gdy chodzi o tzw. starszego nieletniego – przed sądem karnym.

Na tle dawnych przepisów NielU widoczny był brak odpowiednich gwarancji ochrony praw nieletniego, szczególnie w postępowaniu przed sądem¹, dlatego kompleksowa nowelizacja postępowania sądowego w sprawach nieletnich z 2013 r. m.in. częściowo uzupełniła katalog praw nieletniego w tym postępowaniu, kładąc akcent na gwarancje praw nieletniego.

Funkcją szczegółową, ale również o szczególnym znaczeniu w prawie nieletnich jest **funkcja wychowawcza**. Funkcja ta w stosunku do nieletnich jest uznawana za konieczną, stanowi istotny, ale też charakterystyczny i niezbędny składnik funkcji głównej – ochronno-opiekuńczej. Wychowanie nieletniego w duchu respektu dla wartości jest najpewniejszym środkiem jego ochrony przed demoralizacją i naruszeniem prawa. W doktrynie, a także w różnych ustawodawstwach krajowych funkcja ta nazywana jest rozmaicie. Przedstawia się ją jako funkcję reedukacyjną, poprawczą, resocjalizacyjną, reintegracji społecznej, odzyskania społecznego nieletniego.

Proces wychowania nieletniego jest wieloaspektowy. Wychowanie powinno prowadzić do internalizacji przez nieletniego wartości moralnych uznanych za podstawę współżycia społecznego, a z drugiej strony, nie powinno ono naruszać godności nieletniego. W miarę możliwości powinno być prowadzone we współpracy z nieletnim i uwzględnieniem jego wyboru co do kierunku kształcenia. Powinno obejmować jeszcze edukację szkolną, co zresztą, biorąc pod uwagę konstytucyjny obowiązek edukacyjny do 18. roku życia, oznacza, że rodzice lub odpowiednie instytucje powinny nieletniemu umożliwić naukę w szkole lub zobowiązać go do nauki. Kierując się funkcją wychowawczą, należy skorygować dotychczasowy proces wychowawczy nieletniego, wskazać mu właściwy system wartości, którym powinien się kierować, nauczyć go odróżniania dobra od zła. Ważne jest także, aby działania wychowawcze podejmowane w ramach postępowania wobec nieletniego nauczyły go, stosownie do jego wieku i poziomu rozwoju także odpowiedzialności za własne czyny. Podkreślając wagę funkcji wychowawczej prawa nieletnich, należy mieć na uwadze, że pierwszymi, naturalnymi i najważniejszymi wychowawcami dziecka są rodzice. Wychowanie jest podstawową funkcją rodziny, a powinno ono być prowadzone zgodnie z ich poglądami moralnymi i religijnymi, jak stanowią zarówno Konstytucja, jak i akty międzynarodowych praw człowieka. Dopiero gdy rodzina jest niewydolna wychowawczo, nie wypełnia swoich funkcji ochronno-opiekuńczych, gdy zachowanie nieletniego wskazuje na jego nieprzystosowanie społeczne, lub na

¹ A. Grześkowiak, *Postępowanie*, s. 159; M. Korcyl-Wolska, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2008, s. 184; A. Gaberle, *Podstawowe problemy nowej ustawy o nieletnich (na przykładzie projektu ustawy – prawo nieletnich z 2008 r.)*, w: T. Bojarski (red.), *Problemy reformy postępowania*, s. 19.

wcześniejszym etapie – gdy jest on zagrożony demoralizacją prawo przewiduje możliwość powierzenia tej funkcji innym podmiotom. W preambule do NielU wyraźnie wskazuje się na rolę rodziny, podkreślając, że celem ustawy jest m.in. dążenie do umocnienia funkcji opiekuńczo-wychowawczej i odpowiedzialności rodziców za wychowanie nieletnich.

Jednak, zwłaszcza gdy nieletni jest sprawcą czynu zabronionego lub w inny sposób objawia się proces jego demoralizacji – prawo nieletnich powinno nie tylko oddziaływać na niego wychowawczo w kierunku internalizacji wartości chronionych, ale i korygować dotychczasowy proces wychowawczy, prowadząc do zmiany jego postaw w odniesieniu do wartości. Powinno zatem zmierzać do reedukacji czy poprawy nieletniego. Te funkcje prawa nieletnich mieszczą się zresztą w szeroko zarysowanej funkcji wychowawczej.

W związku z tym, że w zakres prawa nieletnich wchodzi, poza NielU, także przepisy Kodeksu karnego, dotyczące odpowiedzialności karnej nieletnich na podstawie art. 10 § 2 KK, funkcje tych przepisów kształtują się nieco inaczej, gdyż taki nieletni, gdy zachodzą przesłanki wskazane w tym przepisie, odpowiada już karnie za popełnione przestępstwo i sąd orzeka wobec niego karę, której treścią jest dolegliwość. W takim przypadku jednak ustawodawca w art. 54 § 1 KK wyraźnie wskazał, że sąd – wymierzając karę – powinien kierować się celem wychowania nieletniego, co akcentuje priorytet funkcji wychowawczej. W literaturze wskazuje się – dość idealizująco – że kara orzekana wobec nieletnich – powinna stracić niemal cały charakter dolegliwy po to, by pełnić funkcję prewencji szczególnej, w tym zaś głównie funkcję reedukacyjną¹. Jednak, gdy prawo nieletnich przewiduje możliwość odpowiedzialności karnej nieletniego i wymierzana jest wobec niego kara, przede wszystkim pozbawienia wolności, tak jak w Polsce, zawsze mieści się w niej zamierzony element dolegliwości. Funkcja karząca jednak powinna być w takiej sytuacji ukierunkowana nie tyle na odpłatę za przestępstwo, chociaż nie można pozbyc się całkowicie elementów właściwych karze – ile na poprawę nieletniego.

Wskazuje się w piśmiennictwie, że w „karaniu nieletnich potrzebna jest «przestrzeń dla wychowania» i system postępowania z nieletnimi powinien temu celowi – wychowaniu – być podporządkowany”².

Zadaniem prawa nieletnich mieszczącym się w pojęciu ochrony jest **zapobieganie demoralizacji**, w tym **przestępczości nieletnich**, dlatego wskazuje się na prewencję, zapobieganie czy profilaktykę takich zachowań nieletniego jako na szczególną funkcję tego prawa. Środki wychowawcze powinno stosować się wobec nieletniego również po to, by nie dopuścić do popełnienia przez niego czynu karalnego i pogłębienia procesu demoralizacji. Funkcja ta powinna być realizowana m.in. za

¹ F. Antolisei, *Manuale do diritto penale. Parte generale*, Milano 2003, s. 627.

² W. Klaus, I. Rzeplińska, D. Woźniakowska, D. Wójcik, *Reakcja formalna na czyny zabronione nieletnich*, w: J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, J. Skupiński (red.), *Reforma prawa karnego propozycje i komentarze*, Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej, Warszawa 2005, s. 517.

pomocą metody wczesnej interwencji¹, a także drogą doprowadzenia do poprawy nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego, tak by nie ponowił on takiego czynu. W ramach funkcji prewencyjnej wskazywana jest także funkcja wychowawcza.

W piśmiennictwie wskazuje się również na **funkcję naprawczą** prawa nieletnich. Podstawą ustawową tej funkcji jest art. 3a, wprowadzony ustawą z 15.9.2000 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich². Nadaje się jej jednak inną treść niż w prawie karnym stosowanym wobec osób „dojrzałych karnie”. Jeżeli bowiem w prawie karnym naprawczym celem jest naprawienie szkody lub wynagrodzenie krzywdy poniesionej przestępstwem, a zatem działania prawa dotyczą pokrzywdzonego przestępstwem, to przy wprowadzeniu tej funkcji do prawa nieletnich w dużej mierze zmienia się pole działania tej funkcji. Ma na celu względy wychowawcze odnoszące się do nieletniego. Realizacji tej funkcji prawa nieletnich służyć ma przede wszystkim instytucja mediacji wprowadzona do NielU³.

W odniesieniu do polskiego prawa nieletnich, którego głównym źródłem jest ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, funkcje zawartych w niej regulacji zrekonstruować można przede wszystkim z **preambuły** tej ustawy. Wskazuje się w niej na **trzy cele** zawartych w ustawie przepisów. Są to: przeciwdziałanie demoralizacji przestępczości nieletnich, stwarzanie warunków powrotu do normalnego życia nieletnim, którzy popadli w konflikt z prawem lub zasadami współżycia społecznego, oraz umacnianie funkcji opiekuńczo-wychowawczej i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich na świadomych członków społeczeństwa.

Cele wskazywane przez NielU, a więc przez ustawę z 1982 r. wymagają, zresztą, jak i cała ustawa, interpretacji prokonstytucyjnej. Nawet ustawa uchwalona 38 lat temu – w innym ustroju – jeżeli nadal obowiązuje, musi być zgodna z wartościami konstytucyjnymi. Wśród nich, jak wyżej wskazano, Konstytucja eksponuje wyraźnie powinność ochrony dziecka przed demoralizacją. To wskazanie konstytucyjne oznacza, że główną funkcją prawa nieletnich jest funkcja ochronno-opiekuńcza. Potwierdzenie w NielU znajdują także pozostałe wskazane wyżej funkcje: gwarancyjna, wychowawcza, zapobiegawcza i naprawcza.

§ 4. Źródła prawa nieletnich

W Polsce brakuje jednolitego aktu prawnego obejmującego całość prawa nieletnich. Obowiązująca ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich zawiera jedynie rozwiązania dotyczące zapobiegania i zwalczania demoralizacji

¹ A. Kossowska, Zapobieganie przestępczości nieletnich – wybrane zagadnienia, w: J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, J. Skupiński (red.), Reforma prawa, s. 573 i n.

² Dz.U. Nr 91, poz. 1010.

³ B. Czarnecka-Działuk, D. Wójcik, Mediacja w sprawach nieletnich w świetle teorii i badań, 2001; P. Górecki, S. Stachowiak, Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz, Kraków 2007, s. 31.

oraz przestępczości nieletnich. Przepisy materialnoprawne dotyczące odpowiedzialności karnej nieletnich znajdują się w Kodeksie karnym. Inaczej jest z przepisami regulującymi postępowanie sądowe i częściowo wykonawcze. Przepisy tego rodzaju znajdują się zarówno w NielU, jak i KPK – postępowanie nieprocesowe opiekuńcze czy KPK. Natomiast przepisy wykonawcze wcielone zostały do NielU, a ich zakres został poszerzony dzięki wskazaniom zawartym w wyrokach Trybunału Konstytucyjnego i ETPC. Natomiast, gdy chodzi o wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej wobec nieletniego – stosuje się przepisy KKW dotyczące wykonania kary pozbawienia wolności wobec młodocianych.

Układając w obecnym stanie prawnym w Polsce źródła prawa nieletnich według konstytucyjnej hierarchii, należy wymienić:

- 1) Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) ustawy:
 - a) z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich,
 - b) z 6.1.2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka¹,
 - c) Kodeks karny,
 - d) Kodeks postępowania cywilnego,
 - e) Kodeks postępowania karnego,
 - f) Kodeks karny skarbowy,
 - g) Kodeks wykroczeń,
 - h) Kodeks karny wykonawczy;
- 3) umowy międzynarodowe:
 - a) Konwencja o prawach dziecka z 20.11.1989 r.²,
 - b) Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych³ i Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych⁴,
 - c) Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4.11.1950 r. wraz z protokołami dodatkowymi⁵.

Do obowiązujących aktów prawnych należy zaliczyć także prawo stanowione w ramach UE. Można odnaleźć wiele wypowiedzi UE na temat traktowania nieletnich, jednak na szczególną uwagę zasługuje dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z 11.5.2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym⁶.

Duże znaczenie – ale już jako wzorce modelowe postępowania w sprawach nieletnich i wskazania interpretacyjne – mają:

- 1) Wzorcowe reguły minimum Narodów Zjednoczonych dotyczące wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich z 1985 r., przyjęte rezolucją ZO NZ 40/33 z 29.11.1985 r.;

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 141.

² Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526.

³ Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.

⁴ Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169.

⁵ Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

⁶ Dz.Urz. UE L Nr 132, s. 1.

- 2) Wskazania Narodów Zjednoczonych dotyczące zapobiegania przestępczości nieletnich z 1990 r., przyjęte rezolucją ZO NZ 45/112 z 14.12.1990 r.;
- 3) Reguły Narodów Zjednoczonych dotyczące ochrony nieletnich pozbawionych wolności z 1990 r., przyjęte rezolucją ZO NZ 45/113 z 14.12.1990 r.

Ponadto źródłem prawa nieletnich rangi podustawowej są liczne rozporządzenia wydawane głównie przez Ministra Sprawiedliwości.

Najwyższym źródłem prawa nieletnich jest **Konstytucja RP**. Gwarantuje ona wiele praw człowieka i obywatela – wszystkie one mają odniesienie także i do nieletnich, chyba że zależą od osiągnięcia wieku pełnoletności. Jednak Konstytucja – jak wyżej wskazano – zawiera również przepisy dotyczące dziecka – wszystkie one obejmują oczywiście i nieletnich. Szczególne znaczenie w tym układzie ma wskazany art. 72 Konstytucji RP.

Do źródeł prawa nieletnich zaliczyć należy **ustawy**. Na pierwszym miejscu, wymienić należy ustawy **wyspecjalizowane**, a więc dotyczące nieletnich. Głównym źródłem tego rodzaju w całości dotyczącym nieletnich jest **ustawa** z 26.10.1982 r. **o postępowaniu w sprawach nieletnich**, której rozwiązania są analizowane w niniejszym opracowaniu.

Istotne znaczenie ma również **ustawa** z 6.1.2000 r. **o Rzeczniku Praw Dziecka**. Ustawa o Rzeczniku Praw Dziecka, która nawiązując do zapisów Konstytucji RP wskazuje, że Rzecznik stoi na straży praw dziecka, określonych konstytucyjnie, wskazanych w Konwencji o prawach dziecka i w innych przepisach prawa, z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców (art. 1 ust. 2). Rzecznik kieruje się dobrem dziecka i bierze pod uwagę, że naturalnym środowiskiem jego rozwoju jest rodzina (art. 1 ust. 3). W ustawie o Rzeczniku Praw Dziecka rozwinięte zostały konstytucyjne normy dotyczące dzieci. W art. 3 tej ustawy wskazano, że Rzecznik podejmuje działania mające na celu zapewnienie dziecku pełnego i harmonijnego rozwoju, z poszanowaniem jego godności i podmiotowości. Ustawa nakłada na Rzecznika obowiązek działań zmierzających do ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją, zaniedbaniem oraz innym złym traktowaniem, a także wskazuje, że powinien on otaczać szczególną troską i pomocą dzieci niepełnosprawne.

Prawo nieletnich obejmuje również inne ustawowe normy prawne, których podmiotem jest dziecko będące – mówiąc ogólnie w konflikcie z prawem karnym. Oznacza to, że w braku kompleksowej regulacji, na prawo nieletnich składają się wyspecjalizowane przepisy różnych dziedzin prawa dotyczące nieletnich lub mające – na mocy wskazań ustawowych – zastosowanie wobec nieletnich. Wymienić tu należy w szczególności przepisy KK, zwłaszcza art. 10 i 54 § 1 KK, a na mocy art. 14 NielU – także inne przepisy KK, ponadto KW i KKS, przepisy KC – szczególnie normy dotyczące zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, miejsca zamieszkania dziecka, KRO – przepisy dotyczące dzieci, a ponadto korespondujące z przepisami o charakterze materialnym, przepisy proceduralne zwłaszcza KPC

i KPK mające zastosowanie do postępowania w sprawach nieletnich, przepisy o ustroju sądów w zakresie dotyczącym sądu rodzinnego.

Źródłem prawa nieletnich są również ratyfikowane przez Polskę i ogłoszone umowy międzynarodowe, z których najważniejsze znaczenie ma Konwencja o prawach dziecka z 1989 r., ratyfikowana przez Polskę w 1991 r. W konwencji wskazuje się na konieczność gwarantowania i respektowania praw dziecka, których katalog został sformułowany w jej przepisach. Podkreśla się priorytet zasady najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, a w treści poszczególnych przepisów wskazuje się na dobro dziecka jako najwyższy cel stosowania tych norm. Określa się także materialnoprawne i procesowe zasady postępowania wobec dziecka, które popadło w konflikt z prawem karnym.

Polskę, jako członka UE, obowiązują określonej rangi akty prawne. W tym kontekście należy wskazać, m.in. dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z 11.5.2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym¹.

Oczywiście źródłem prawa nieletnich są także **inne międzynarodowe akty** praw człowieka o znaczeniu uniwersalnym czy regionalnym, jeżeli zostały ratyfikowane przez Polskę – w tym Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka i Europejska konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Europejska Karta Socjalna, konwencje MOP, konwencje RE – np. Europejska konwencja o wykonywaniu praw dzieci, ratyfikowana przez Polskę w 1997 r.

Pomocniczymi źródłami prawa nieletnich są także reguły oraz wskazania ONZ w sprawach dotyczących traktowania nieletnich mających konflikt z prawem. Wśród nich ważne znaczenie mają Wzorcowe reguły minimum Narodów Zjednoczonych dotyczące wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich z 1985 r., przyjęte rezolucją ZO NZ 40/33 z 29.11.1985 r.²

§ 5. Podmiot normy prawa nieletnich

I. Uwagi ogólne

Wyodrębnienie prawa nieletnich następuje z uwagi na **podmiot** tego prawa. Jest nim nieletni, czyli zgodnie z prawem – dziecko. Prawo nieletnich tworzy się po to, by dostosować jego treść do właściwości i potrzeb opiekuńczo-wychowawczych dziecka zagrożonego nieprzystosowaniem społecznym. Takie prawo tworzyć się powinno z myślą, że nieletni to dziecko, być może, albo z pewnością trudne, ale dziecko potrzebujące jeszcze opieki i pomocy. Prawo to tworzone jest dla podmiotu, który

¹ Dz.Urz. UE L Nr 132, s. 1.

² Ich szczegółowa analiza w relacji do NielU zawarta jest w artykule *A. Grześkowiak*, Polskie prawo nieletnich w świetle reguł minimalnych Narodów Zjednoczonych dotyczących wymiaru sprawiedliwości względem nieletnich, RPEiS 1987, z. 3, s. 115–131.

nie osiągnął jeszcze dojrzałości biopsychicznej i społecznej, a jego treść odpowiada szczególnym potrzebom rozwojowym dziecka i złożonym procesom kształtowania jego osobowości.

Podmiotem normy prawa nieletnich jest więc **dziecko**. Ma ono szczególny status prawny i dostosowane do niego prawo. Przez prawo polskie nazywane jest ono **nieletnim**. Tak więc to nieletni stanowi dla prawa nieletnich podmiot jego norm. Nieletni jest w tym prawie podmiotem autonomicznym, mającym samodzielną wartość i własne prawa.

Nazwa „nieletni” złączona jest jedynie z prawem karnym i ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich. Pojęcie „**nieletni**” jest na ich tle terminem języka prawnego, dającym się definicyjnie zrekonstruować z przepisów NielU i KK, i ma ono ściśle określone znaczenie tylko na tle tych oraz związanych z nimi aktów prawnych. Sporadycznie terminem tym posługuje się KPK.

II. Prawne pojęcie „dziecko”

Jak wyżej wskazano, nieletni to według prawa – dziecko. Prawo wprowadza na swój użytek definicję dziecka. Definicja dziecka jest więc zarówno w polskim systemie prawa, jak i międzynarodowym, **definicją jurydyczną**. Zawarta została w **art. 1** Konwencji o prawach dziecka. W rozumieniu Konwencji dziecko to każda istota ludzka w wieku poniżej 18 lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka, uzyska ono wcześniej pełnoletniość. Na tle tego zapisu powstał problem, od jakiego momentu życia człowieka można go nazwać dzieckiem, a więc dolnej granicy wieku wyznaczającego treść pojęcia „dziecko”. Część państw, w których gwarantuje się prawną ochronę życia ludzkiego od poczęcia, optowało za określeniem dziecka jako istoty ludzkiej od poczęcia, natomiast państwa legalizujące aborcję odrzucały tę propozycję. Przyjęto więc zapis kompromisowy, ustalając, że nie będzie określona dolna granica wiekowa pojęcia dziecko, a państwo ratyfikujące powinno samo zdecydować o tym, od którego momentu istota ludzka jest dla prawa dzieckiem. Jednak sama konwencja, w preambule, odwołując się do Deklaracji Praw Dziecka z 1959 r., stwierdza, że „dziecko (...) wymaga właściwej opieki prawnej, zarówno przed jak i po urodzeniu”, co wskazuje wyraźnie, że według konwencji dzieckiem jest także istota ludzka przed urodzeniem.

Z momentem ratyfikacji tej konwencji do polskiego porządku prawnego weszła definicja dziecka, jednak na ogół na jej podstawie wskazuje się, że dziecko to istota ludzka od urodzenia, mimo iż taka definicja prawna w Konwencji nie istnieje.

Legalna definicja dziecka znajduje się natomiast w ustawie o Rzeczniku Praw Dziecka. Przepis art. 2 tej ustawy stanowi, że w jej rozumieniu „dzieckiem jest każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletniości”. W związku z tym, że Konwencja pozostawiła państwom swobodę co do określenia dolnej granicy wieku dziecka, należy przyjąć, że definicja dziecka, zawarta w tej ustawie jest definicją

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl